

Μάθημα Βιοχημικές Διεργασίες (ENE.2070)

Ισοζύγια Μάζας και Σχεδιασμός Βιοαντιδραστήρων

Δρ. ΑΝΕΣΤΗΣ ΒΛΥΣΙΔΗΣ

Τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος

Πανεπιστήμιο Πατρών

Τι μάθαμε στην προηγούμενη διάλεξη (Διάλεξη 5)

- Πως μπορούμε να εκφράσουμε το ρυθμό μιας αντίδρασης στις βιοδιεργασίες
- Υπολογισμός του ρυθμού της αντίδρασης από πειραματικά δεδομένων χρησιμοποιώντας την μέθοδο κλίσης μεσαίου σημείου
- Κινητική Μικροβιακής Ανάπτυξης σε Διαδικασίες Διαλείποντος έργου (Batch Growth)
- Πως μετράμε την συγκέντρωση της κυτταρικής μάζας
- Εξέταση Μη Δομημένων και Μη Κατανεμημένων μοντέλων
- Ανάπτυξη μοντέλων για την περιγραφή της βιομάζας
- Ανάπτυξη μοντέλων για την περιγραφή της κατανάλωσης του υποστρώματος και της παραγωγής Προϊόντος

Περιγραφή Σημερινής Διάλεξης (Διάλεξη 6)

- Βήματα μιας Διεργασίας Ζύμωσης
- Διαδικασία και ερωτήματα σχεδιασμού μίας ζύμωσης
- Τύποι βιοαντιδραστήρων και τρόποι λειτουργίας τους
- Ισοζύγια Μάζας για Ιδανικούς Βιοαντιδραστήρες
  - Διαλείποντος έργου
  - Ημι-διαλείποντος έργου
  - Συνεχούς λειτουργίας

Βήματα μίας Διεργασίας Ζύμωσης

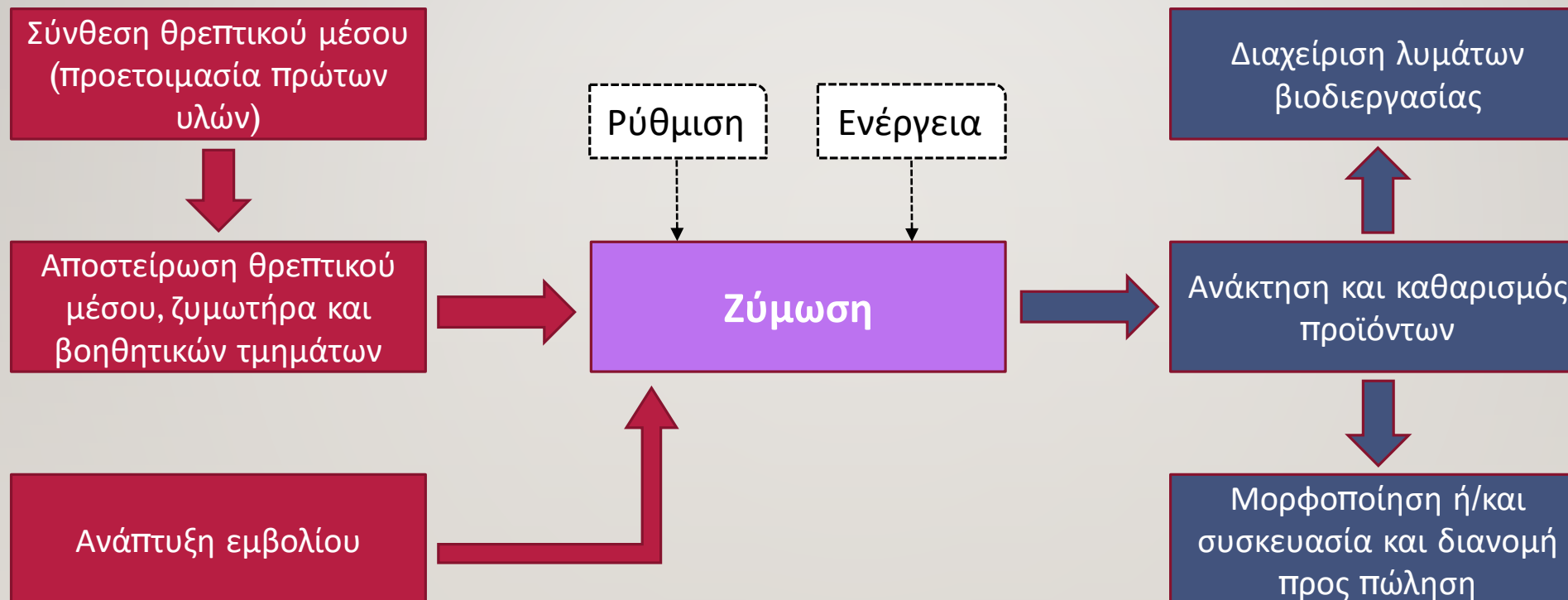

Απαραίτητα Βήματα Εφαρμογής μιας Διεργασίας Ζύμωσης

- Σύνθεση θρεπτικού μέσου (προετοιμασία πρώτων υλών)
- Αποστείρωση θρεπτικού μέσου, ζυμωτήρα και βοηθητικών τμημάτων
- Ανάπτυξη εμβολίου
- Ζύμωση
- Ανάκτηση και καθαρισμός προϊόντων
- Διαχείριση λυμάτων βιοδιεργασίας
- Συσκευασία και διανομή προς πώληση

Απαραίτητα Βήματα Εφαρμογής μιας Διεργασίας Ζύμωσης

Σχεδιασμός Βιοαντιδραστήρα

- Σχηματισμός βιοαντιδραστήρα
- Μέγεθος Βιοαντιδραστήρα
- Συνθήκες λειτουργίας (θερμοκρασία, pH, διαλυμένο οξυγόνο, ανάδευση)
- Σύστημα ελέγχου
- Τρόπος λειτουργίας
  - Διαλείπωντος ή ημιδιαλείπωντος έργου (batch or fed-batch)
  - Συνεχής λειτουργία
  - Πολλαπλοί αντιδραστήρες
  - Στρατηγική τροφοδοσίας

Ο βιοχημικός μηχανικός καλείται να επιλέξει:
– **τον τύπο βιοαντιδραστήρα**
– **τον τρόπο λειτουργίας** που μεγιστοποιεί το κέρδος

Παράγοντες που επηρεάζουν το σχεδιασμό και την επιλογή της διαμόρφωσης του βιοαντιδραστήρα

- Μικροβιολογία / Βιοχημεία
- Υδροδυναμική
- Μεταφορά θερμότητας και μάζας
- Κινητική αντίδρασης
- Γενετική σταθερότητα
- Ασηπτική λειτουργία
- Έλεγχος ζύμωσης
- Κατάντι Διεργασίες
- Κόστος ζύμωσης / «περιβαλλοντικό» κόστος
- Κλιμάκωση Βιοδιεργασίας
- Ασφάλεια

Δεδομένα:

- Κόστους των πρώτων υλών
- Κόστους των προϊόντων
- Κόστους του κεφαλαίου
- Κόστους της ενέργειας
- Απαιτήσεις για ασφάλεια
- Απαιτήσεις για έλεγχο της ρύπανσης

Ερωτήματα:

- 1. Ποια η σύσταση του θρεπτικού μέσου; Υπάρχει δυνατότητα επιλογής της ή καθορίζεται από την παραγωγή κάποιας άλλης διεργασίας;
- 2. Τι ποσότητα παραγωγής απαιτείται;
- 3. Ποιος τύπος βιοαντιδραστήρα είναι ο πιο κατάλληλος;
- 4. Ποιος ο καλύτερος τρόπος λειτουργίας;
- 5. Τι σχήμα και μέγεθος αντιδραστήρα απαιτείται;
- 6. Τι λειτουργικές συνθήκες (θερμοκρασία, pH, πίεση, ανάδευση, αερισμός) απαιτούνται;
- 7. Ποιες οι ενεργειακές απαιτήσεις;
- 8. Μήπως είναι επιθυμητό να έχουμε ανακυκλοφορία;

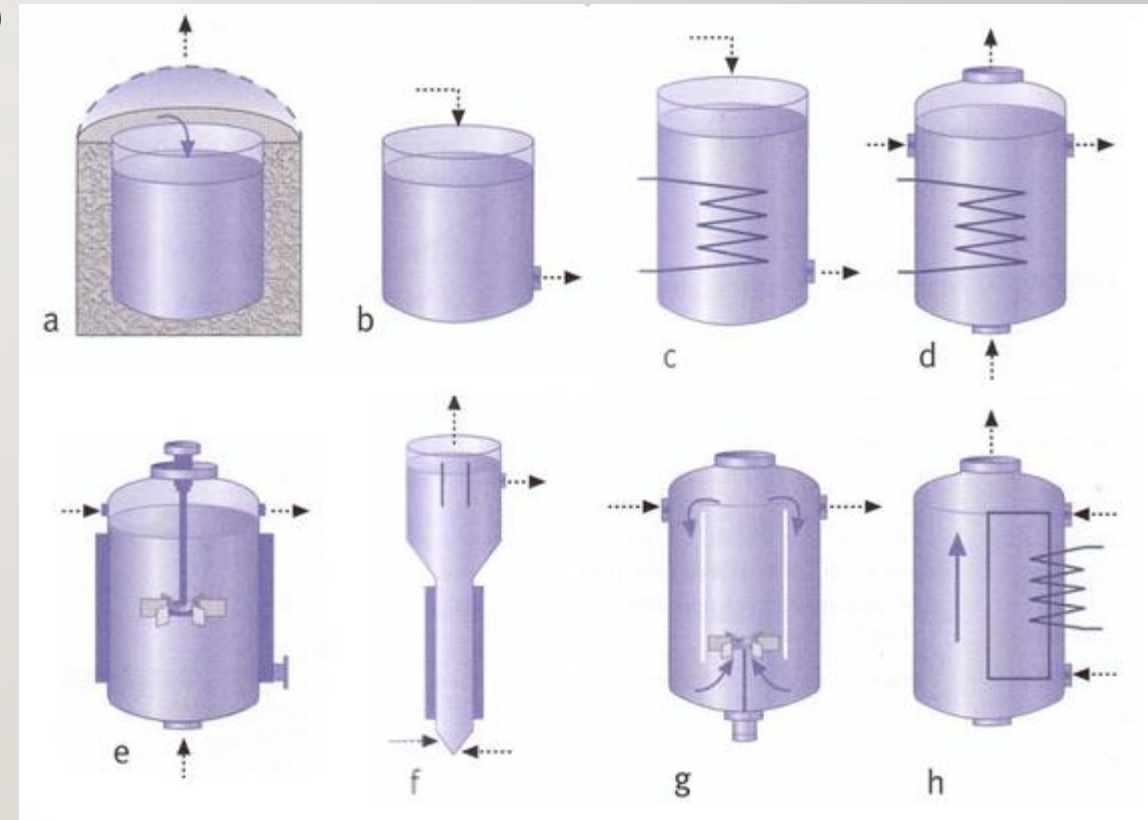
Διαδικασία Σχεδιασμού

- Συνήθως επιλέγεται αναδευόμενος αντιδραστήρας, σε θερμοκρασία και pH που συνήθως είναι οι βέλτιστες για την ανάπτυξη των μικροοργανισμών, οπότε απομένει να επιλεγεί ο **τρόπος λειτουργίας**.
- Στη συνέχεια το βασικότερο ερώτημα είναι η απαίτηση σε **όγκο (διαστασιολόγηση)**. Η απάντηση με την χρήση των ισοζυγίων μάζας που περιλαμβάνουν την κινητική της βιοαντίδρασης.
- Μετά μπορούμε να υπολογίσουμε :
  - Τις **ενεργειακές ανάγκες** (με ισοζύγιο ενέργειας)
  - Τις **ανάγκες αερισμού και ανάδευσης**
  - Το **συνολικό κόστος** του βιοαντιδραστήρα.
- Τέλος εξετάζουμε με ποιες μεταβολές θα μπορούσαμε να βελτιώσουμε την βιοδιεργασία.

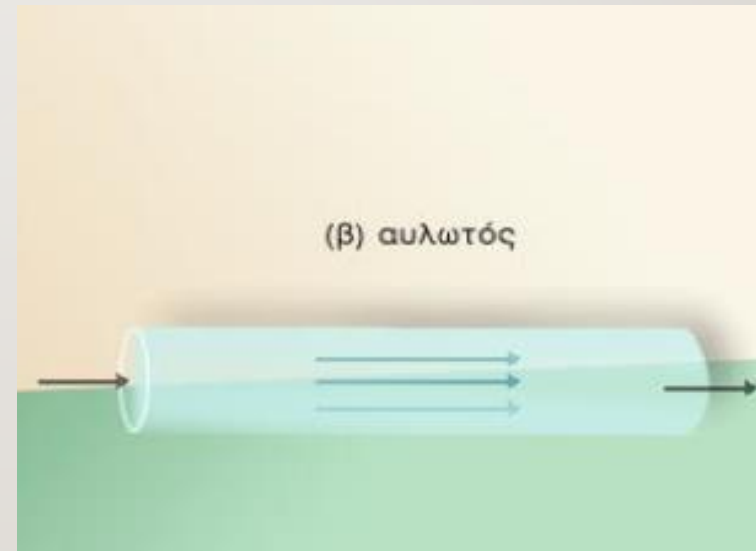
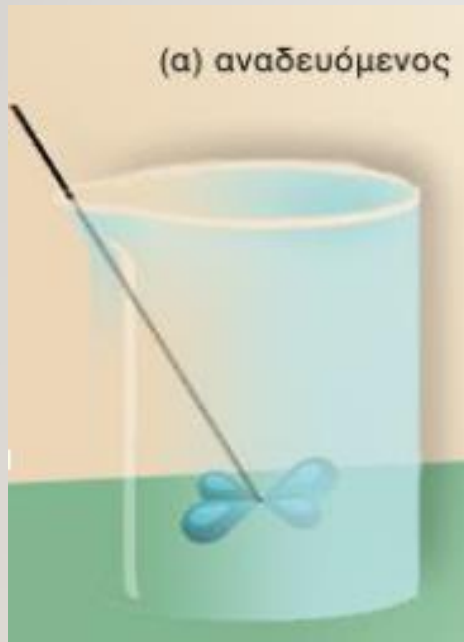
Ιστορική Ανάπτυξη Βιοαντιδραστήρων

- α) Καλυμμένη τρύπα στο έδαφος (αστικά απόβλητα, βιοαέριο)
- β) Απλό δοχείο από ξύλο, δέρμα, μέταλλο ή πλαστικό (κρασί, μπίρα, αλκοόλ, ξύδι, ξινό γάλα).
- γ) Ανοιχτός αντιδραστήρα (ζυθοποιείο) με έλεγχο θερμοκρασίας
- δ) Αποστειρωμένος αντιδραστήρας για ελεγχόμενη ζύμωση (μαγιά, συγκεκριμένες χημικές ουσίες)
- ε) Αναδευόμενος αντιδραστήρας (αντιβιοτικά)
- στ) Αντιδραστήρας σωληνοειδούς πύργου (μπύρα, κρασί, ξύδι)
- ζ) Αντιδραστήρας Airlift με εσωτερική ανακυκλοφορία
- η) Αντιδραστήρας Airlift με εξωτερική ανακυκλοφορία

Τύποι ιδανικών βιοαντιδραστήρων

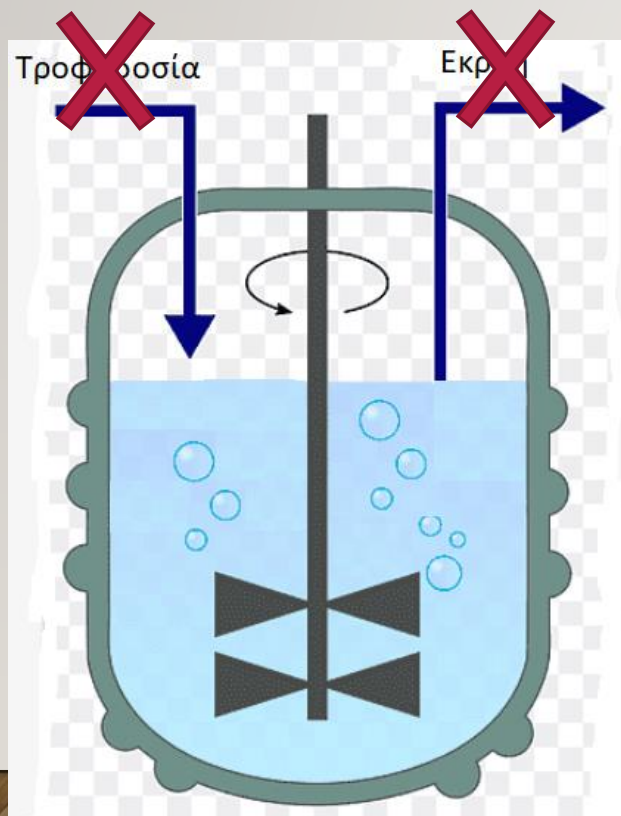

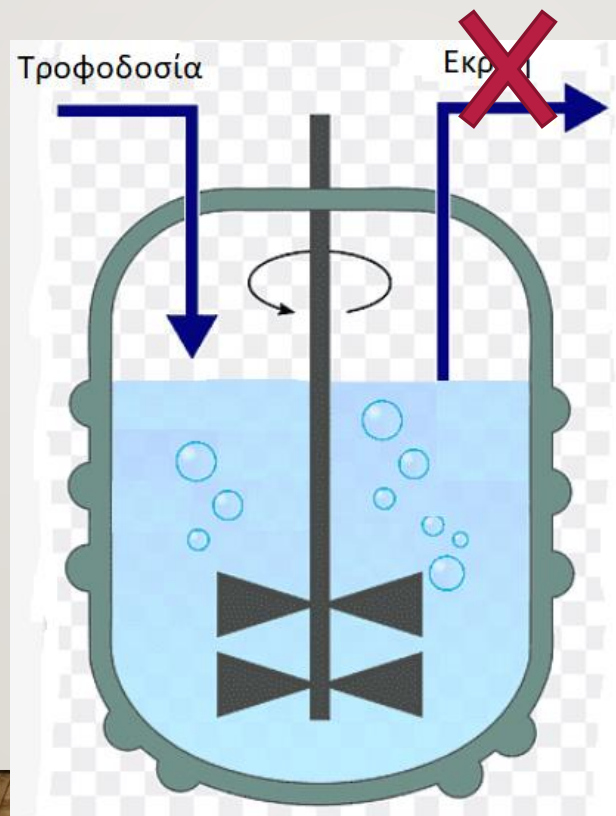

Τρόποι Λειτουργίας Αναδευόμενων Βιοαντιδραστήρων

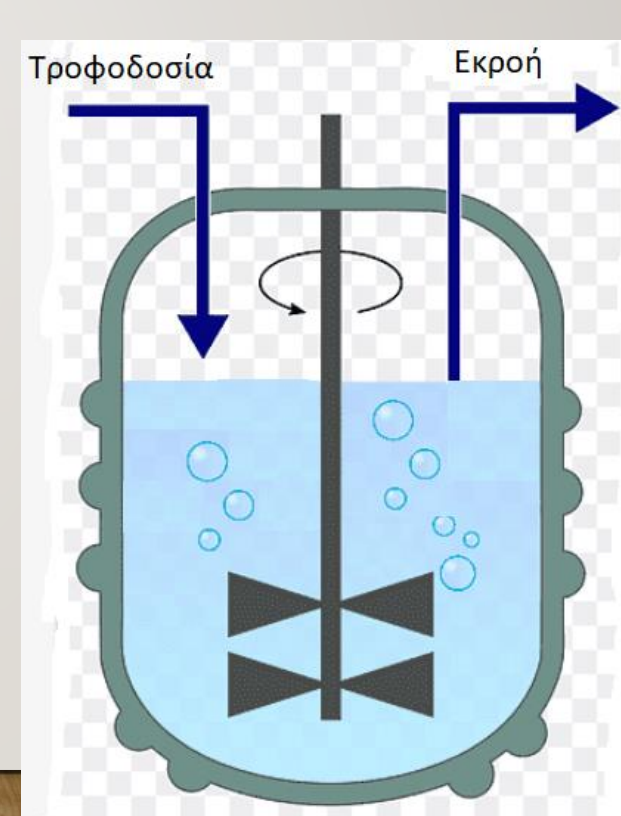
Διαλείποντος Έργου

Ημιδιαλείποντος Έργου

Συνεχούς Λειτουργίας

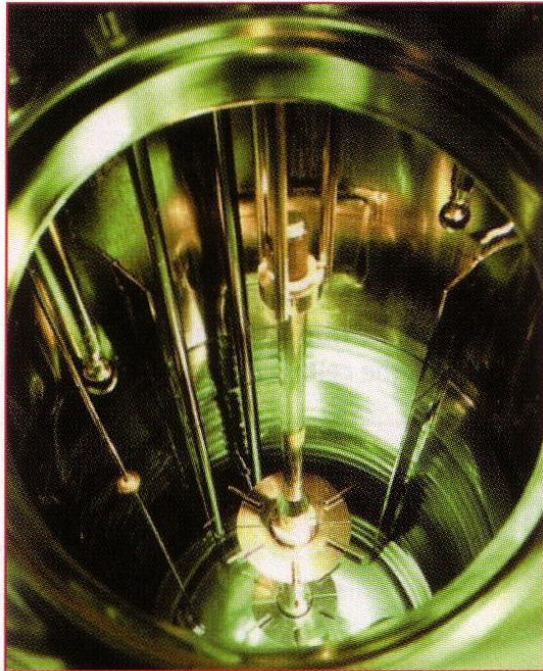

Πλεονεκτήματα και Μειονεκτήματα βιοαντιδραστήρων με διαφορετικό τρόπο ζύμωσης

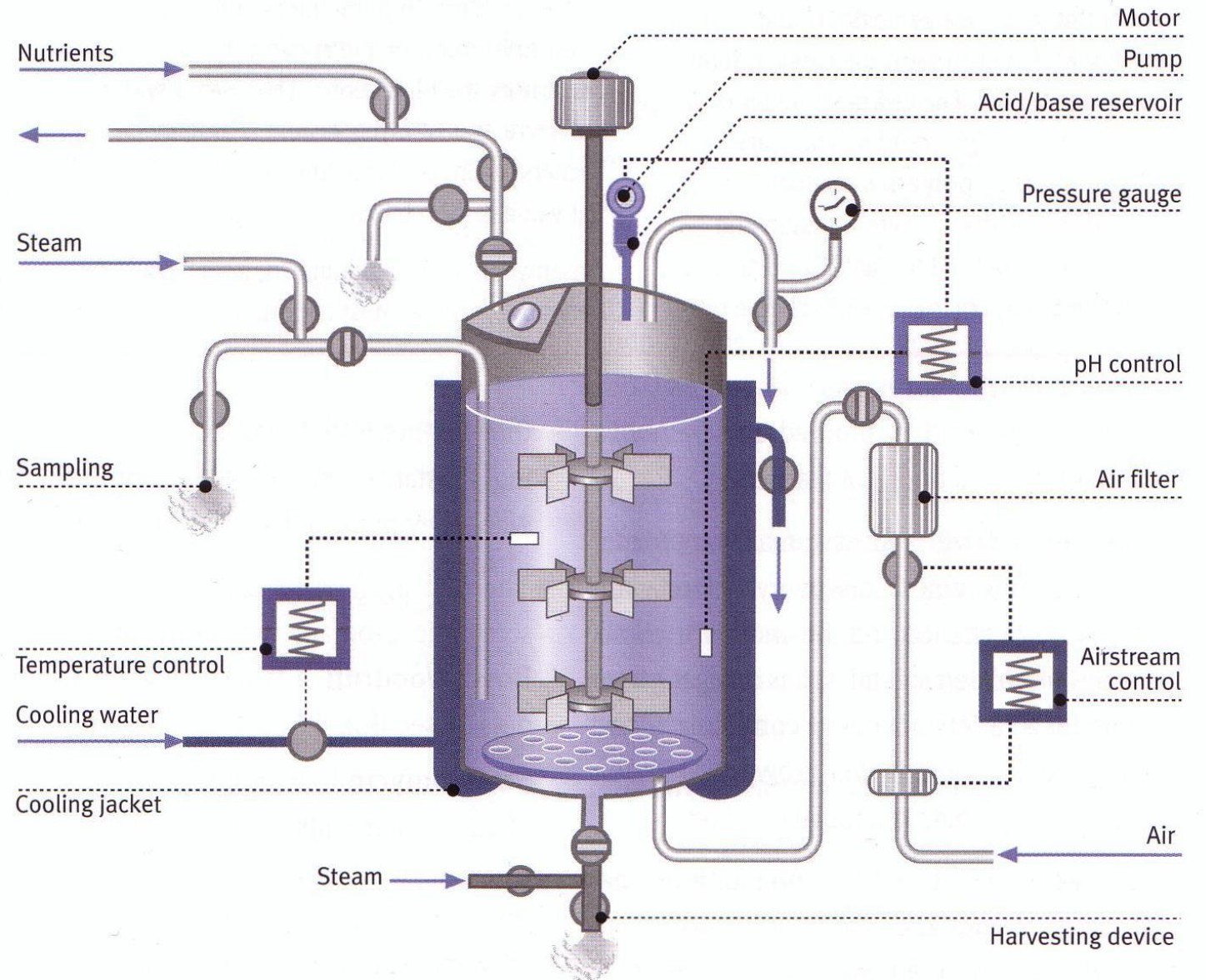
Τρόπος Ζύμωσης	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
Διαλείποντος Έργου	<ul style="list-style-type: none"> - Εύκολα προσαρμόσιμος - Χαμηλός κίνδυνος μόλυνσης - Μπορεί να έχουμε πλήρη μετατροπή υποστρώματος	<ul style="list-style-type: none"> - Υψηλό κόστος εργασίας - Μεγάλος χρόνος αδράνειας, λόγω καθαρισμού και αποστείρωσης μετά από κάθε ζύμωση
Συνεχούς Λειτουργίας	<ul style="list-style-type: none"> - Υψηλή παραγωγικότητα μπορεί να διατηρηθεί για μεγάλες χρονικές περιόδους - Υψηλή απόδοση της χωρητικότητας του αντιδραστήρα - Ο αυτοματισμός είναι απλός - Σταθερή ποιότητα προϊόντος	<ul style="list-style-type: none"> - Προβλήματα με μόλυνση - Δυνατότητα εμφάνισης χαμηλής παραγωγής λόγω μετάλλαξης - Οι κατάντι διεργασίες πρέπει να προσαρμοστούν στη ροή του βιοαντιδραστήρα (ή απαιτούνται δεξαμενές συγκράτησης)
Ημι-Διαλείποντος Έργου	<ul style="list-style-type: none"> - Επιτρέπει τη λειτουργία σε καλά ελεγχόμενες συνθήκες ελέγχοντας τη ροή τροφοδοσίας - Επιτρέπει πολύ υψηλή πυκνότητα κυττάρων και άρα υψηλές τελικές συγκεντρώσεις προϊόντος	<ul style="list-style-type: none"> - Μερικά από τα ίδια προβλήματα με τη διεργασία Δ.Ε. και Σ.Λ. - Αλλά γενικά τα μειονεκτήματα είναι λιγότερα με αυτόν τον τρόπο λειτουργίας.

Αναδευόμενος Βιοαντιδραστήρας

Stirred Tank Reactor (STR)

Ισοζύγια Μάζας για Ιδανικούς Βιοαντιδραστήρες

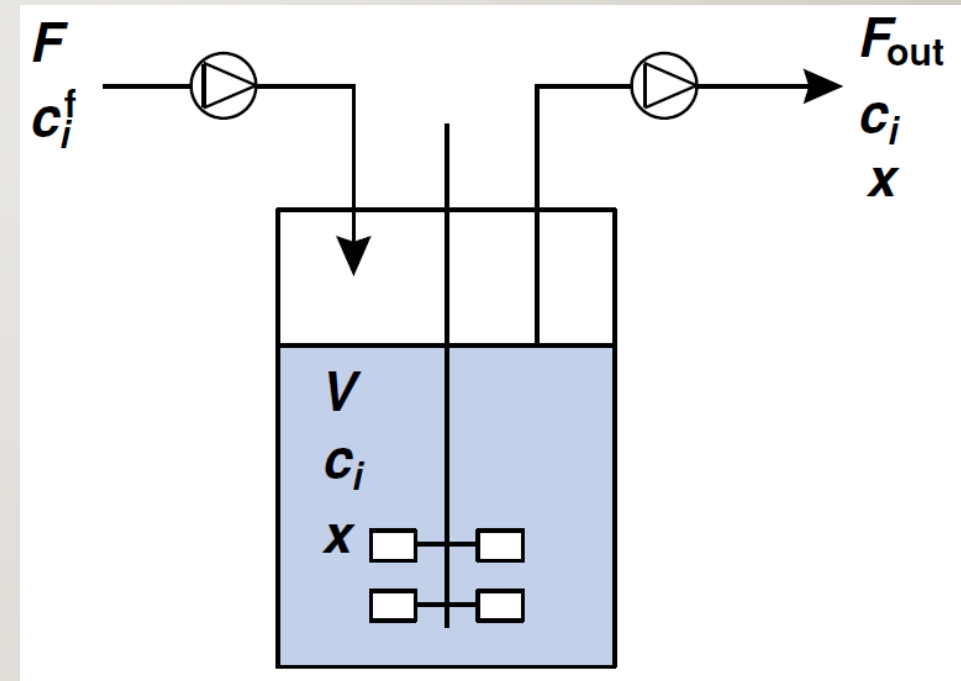
Ισοζύγια μάζας για Ιδανικούς αντιδραστήρες

- Το τελευταίο βήμα στη μοντελοποίηση μίας διεργασίας ζύμωσης είναι να συνδυάσουμε το κινητικό μοντέλο με ένα μοντέλο για τον βιοαντιδραστήρα.
- Ένα μοντέλο βιοαντιδραστήρα αντιπροσωπεύεται συνήθως από ένα σύνολο δυναμικών ισοζυγίων μάζας για το υποστρώματα, τα μεταβολικά προϊόντα και τη βιομάζα, που περιγράφει η αλλαγή του χρόνου συγκέντρωσης αυτών των μεταβλητών.
- Ο βιοαντιδραστήρας μπορεί να είναι οποιοσδήποτε τύπος συσκευής που κυμαίνεται από δοκιμαστικό σωλήνα ή shake flask ή έναν αντιδραστήρα.
- Τις περισσότερες φορές ο βιοαντιδραστήρας θεωρείται ότι αναμιγνύεται πλήρως (ή ιδανικά), δηλαδή δεν υπάρχει χωρική διακύμανση της συγκέντρωσης των διαφόρων ουσιών.

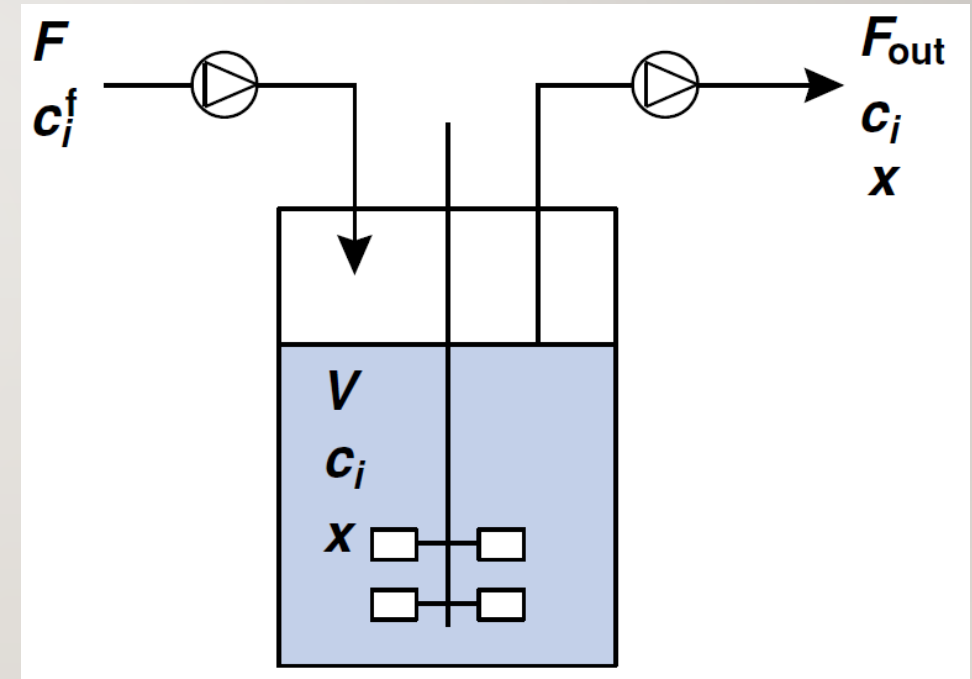
Γενική Περιγραφή ενός βιοαντιδραστήρα

- Προσθήκη φρέσκου, αποστειρωμένου μέσου με ρυθμό ροής F (L/h)
- Απομάκρυνση του χρησιμοποιημένου μέσου με ρυθμό ροής του F_{out} (L/h)
- c_i^f είναι η συγκέντρωση της ένωσης i (συνήθως ένα υπόστρωμα) στην τροφοδοσία
- c_i είναι η συγκέντρωση της ένωσης i στον βιοαντιδραστήρα.
- Ο αντιδραστήρας έχει ενεργό όγκο V (L) και θεωρείται ότι είναι καλά αναμεμιγμένος (ή ιδανικός).
- X είναι η συγκέντρωση βιομάζας στον βιοαντιδραστήρα.

Γενική περιγραφή ενός βιοαντιδραστήρα

- Ο βιοαντιδραστήρας μπορεί να λειτουργεί με τρεις διαφορετικούς τρόπους:
- Διαλείποντος έργου (ή batch), όπου $F = F_{out} = 0$, δηλαδή ο όγκος είναι σταθερός.
- Συνεχής λειτουργία, όπου $F = F_{out} > 0$, δηλαδή ο όγκος είναι σταθερός και
- Ημιδιαλείποντος έργου ή (Fed-batch), όπου $F > 0$ και $F_{out} = 0$, δηλ. ο όγκος αυξάνεται.

Τα ισοζύγια μάζας και για τις τρεις διαφορετικές λειτουργίες βιοαντιδραστήρα μπορούν να προέλθουν από ένα σύνολο γενικών ισοζυγίων μάζας.

Γενική Περιγραφή ενός βιοαντιδραστήρα

- Η βάση για την παραγωγή των γενικών ισοζυγίων μάζας είναι η εξίσωση:
  - $\text{Συσσώρευση} = \text{Καθαρός ρυθμός σχηματισμού} + \text{Εισροή} - \text{Εκροή}$
- Ο όρος συσσώρευση καθορίζει το ρυθμό μεταβολής της ένωσης στον βιοαντιδραστήρα, π.χ. ο ρυθμός αύξησης της συγκέντρωσης βιομάζας κατά τη διάρκεια μιας ζύμωσης διαλείποντος έργου.
- Ο όρος Καθαρός ρυθμός σχηματισμού δίνεται
  - Από τον ρυθμό σχηματισμού για μεταβολικά προϊόντα και βιομάζα (θετικοί ρυθμοί) ή
  - Από τον ρυθμό κατανάλωσης για ένα υπόστρωμα (αρνητικός ρυθμός).
- Ο όρος Εισροή είναι η ροή των ενώσεων που μπαίνουν στον βιοαντιδραστήρα και
- Ο όρος Εκροή είναι η ροή ενώσεων που βγαίνουν από τον βιοαντιδραστήρα

Το γενικό ισοζύγιο μάζας

- Για το υπόστρωμα i , το οποίο προστίθεται στον βιοαντιδραστήρα μέσω της τροφοδοσίας και καταναλώνεται από τα κύτταρα που υπάρχουν στον βιοαντιδραστήρα το ισοζύγιο μάζας είναι:

$$\frac{d(c_{s,i} V)}{dt} = -r_{s,i} x V + F c_{s,i}^f - F_{out} c_{s,i}$$

- $r_{s,i}$ είναι ο ειδικός ρυθμός κατανάλωσης υποστρώματος [$\text{moles S (g DW h)}^{-1}$],
- $c_{s,i}$ είναι η συγκέντρωση στον βιοαντιδραστήρα, που θεωρείται ότι είναι η ίδια με τη συγκέντρωση στην έξοδο (moles ή g /L),
- $c_{s,i}^f$, είναι η συγκέντρωση του υποστρώματος i στην τροφοδοσία (moles ή g / L) και
- x είναι η συγκέντρωση βιομάζας στον βιοαντιδραστήρα (g DW / L).
- Ο πρώτος όρος της Εξίσωσης είναι η **συσσώρευση**, ο δεύτερος όρος αντιστοιχεί στην **κατανάλωση υποστρώματος** (ή καθαρός σχηματισμός), ο τρίτος όρος αντιπροσωπεύει την **εισροή** και ο τελευταίος όρος αντιπροσωπεύει την **εκροή** του υποστρώματος i .

Το γενικό ισοζύγιο μάζας

$$\frac{d(c_{s,i}V)}{dt} = -r_{s,i}xV + Fc_{s,i}^f - F_{out}c_{s,i}$$

$$V \frac{dc_{s,i}}{dt} + c_{s,i} \frac{dV}{dt} = -r_{s,i}xV + Fc_{s,i}^f - F_{out}c_{s,i}$$

- Διαιρώντας με τον ενεργό όγκο του αντιδραστήρα (V) έχουμε:

$$\frac{dc_{s,i}}{dt} = -r_{s,i}x + \frac{F}{V}c_{s,i}^f - \left(\frac{F_{out}}{V} + \frac{1}{V} \frac{dV}{dt} \right) c_{s,i}$$

$$D = \frac{F}{V} \quad \text{Dilution rate ή ρυθμός αραιώσης}$$

Ισοζύγια Μάζας για Βιοαντιδραστήρες Διαλείποντος Έργου

Για Βιοδιεργασίες Διαλείποντος Έργου (batch)

- Ο ενεργός όγκος του βιοαντιδραστήρα είναι σταθερός,
  - δηλ $dV/dt = 0$ και
  - $F = F_{out} = 0$, $D = F/V = 0$

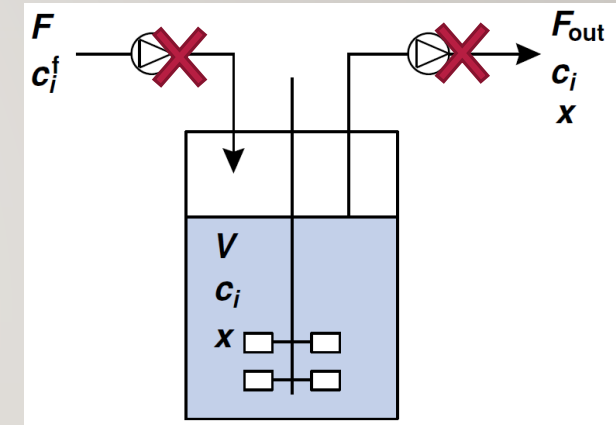
$$\frac{dc_{s,i}}{dt} = -r_{s,i}X + \frac{F}{V}c_{s,i}^f - \left(\frac{F_{out}}{V} + \frac{1}{V} \frac{dV}{dt} \right) c_{s,i}$$

- Τα ισοζύγια μάζας για την βιομάζα (X) και το περιοριστικό υπόστρωμα (S) είναι:

$$\frac{dx}{dt} = \mu x; \quad x(t = 0) = x_0$$

$$\frac{dc_s}{dt} = -r_s x; \quad c_s(t = 0) = c_{s,0}$$

- όπου x_0 είναι η αρχική συγκέντρωση βιομάζας (δηλ η βιομάζα που έχουμε αμέσως μετά τον εμβολιασμό).
- $c_{s,0}$ είναι η αρχική συγκέντρωση του περιοριστικού υποστρώματος.
- Σύμφωνα με αυτά τα ισοζύγια μάζας το X θα αυξηθεί και το [S] θα μειωθεί έως ότου φτάσει στο μηδέν και σταματήσει η ανάπτυξη.

Για Βιοδιεργασίες Διαλείποντος Έργου (batch) Απαιτούμενος όγκος αντιδραστήρα

- Αν Z_i η επιθυμητή παραγωγή (ή η κατανάλωση) του συστατικού i σε moles (ή grams) ανά χρόνο
  - Αν c_i^f η τελική συγκέντρωση του συστατικού i και
  - Αν t_b ο απαιτούμενος χρόνος για μία "φουρνιά (=batch)", τότε:
- $$\frac{Vc_i^f}{t_b} = Z_i \Rightarrow V = \frac{Z_i t_b}{c_i^f}$$
- Η σχέση δίνει τον **απαιτούμενο όγκο αντιδραστήρα** διαλείποντος έργου συναρτήσει του χρόνου που απαιτείται για να επιτευχθεί η τελική συγκέντρωση c_i^f .

Για Βιοδιεργασίες Διαλείποντος Έργου (batch) Εξίσωση Σχεδιασμού

- Ο χρόνος μιας «φουρνιάς» δεν είναι απαραίτητα ίσος με τον χρόνο ζύμωσης (αντίδρασης)
- $t_b = t_d + t_h$
- t_d (downtime): ο χρόνος που απαιτείται για συλλογή των προϊόντων και γέμισμα του αντιδρώντος μείγματος (χρόνος μη λειτουργίας του αντιδραστήρα)
- t_h ο χρόνος αντίδρασης, ο οποίος στην περίπτωση που ο ρυθμός r_i είναι συνάρτηση μόνο της συγκέντρωσης c_i υπολογίζεται από ολοκλήρωση της εξίσωσης:
- $$t_h = \int_{c_{i,0}}^{c_{i,f}} \frac{dc_i}{r_i(c_i, T, pH, \dots)}$$

Παράδειγμα I

- Να βρεθεί ο όγκος που απαιτείται για ενζυματική αντίδραση που διέπεται από κινητική τύπου Michaelis-Menten για να ελαττωθεί το υπόστρωμα από S_0 σε S_f :

$$t_h = \int_{c_{i,0}}^{c_{i,f}} \frac{dc_i}{r_i(c_i, T, pH, \dots)} \Rightarrow t_h = - \int_{S_0}^{S_f} \frac{K_m + [S]}{v_{\max}[S]} d[S] = \frac{S_0 - S_f}{v_{\max}} + \frac{K_m}{v_{\max}} \ln \frac{S_0}{S_f}$$

$$V = \frac{Z_i t_b}{c_i^f} \Rightarrow V = \frac{Z_i (t_d + t_h)}{S_f}$$

Παράδειγμα 2

- Να βρεθεί ο όγκος βιοαντιδραστήρα για να αυξηθεί η συγκέντρωση της βιομάζας από x_0 σε x_f με κινητική Malthus (ο ειδικός ρυθμός ανάπτυξης μ είναι σταθερός)
- Ολοκληρώνοντας την εξίσωση με αρχική συνθήκη $x(0) = x_0$:
- Λύση παραδείγματος:

$$\frac{dx}{dt} = \mu x$$

$$x(t) = x_0 e^{\mu t}$$

$$t_h = \int_{c_{i,0}}^{c_{i,f}} \frac{dc_i}{r_i(c_i, T, pH, \dots)} \Rightarrow$$

$$t_h = \int_{x_0}^{x_f} \frac{dx}{\mu x} = \frac{1}{\mu} \ln \frac{x_f}{x_0}$$

$$V = \frac{Z_i t_b}{c_i^f} \Rightarrow$$

$$V = \frac{Z_i (t_d + t_h)}{x_f}$$

Άσκηση I

- Σε βιοαντιδραστήρα διαλείποντος έργου καλλιεργείται μικροοργανισμός που αναπτύσσεται στο περιοριστικό υπόστρωμα S ακολουθώντας κινητική τύπου Monod, με κινητικές παραμέτρους $\mu_{\max}=0.5\text{h}^{-1}$ και $K_S=0.1\text{g/L}$. Στον αντιδραστήρα παράγεται από τη μικροβιακή δράση προϊόν P που σχετίζεται με την ανάπτυξη. Ο κινητικός συντελεστής α είναι 0.2g-P/g-X και οι στοιχειομετρικοί συντελεστές απόδοσης είναι $Y_{P/S}=0.6\text{g/g}$ και $Y_{X/S}=0.3\text{g/g}$. Η αρχική συγκέντρωση βιομάζας είναι $X_0=0.1\text{g/L}$ και του περιοριστικού υποστρώματος $S_0=10\text{g/L}$
- (α) Να βρεθούν οι τελικές συγκεντρώσεις βιομάζας και προϊόντος όταν καταναλωθεί όλο το υπόστρωμα.
- (β) Να βρεθεί ο χρόνος που απαιτείται ώστε το παραγόμενο προϊόν (P) να φτάσει σε συγκέντρωση 0.2g/L καθώς και οι τιμές της βιομάζας (X) και του υποστρώματος (S) αυτή τη χρονική στιγμή.

Λύση Άσκησης I

- (α) Από τους στοιχειομετρικούς συντελεστές απόδοσης μπορούμε να υπολογίσουμε πόσο βιομάζα και πόσο προϊόν παράγεται όταν καταναλωθεί όλο το υπόστρωμα.

$$Y_{P/S} = \frac{\text{Προϊόν που παραχθηκε (g)}}{\text{Υπόστρωμα που καταναλώθηκε (g)}} = \frac{P_f - P_0}{S_0 - S_f} \Leftrightarrow 0.6 = \frac{P_f}{10} \Leftrightarrow P_f = 6 \text{ g/L}$$

$$Y_{X/S} = \frac{\text{Βιομάζα που παραχθηκε (g)}}{\text{Υπόστρωμα που καταναλώθηκε (g)}} = \frac{X_f - X_0}{S_0 - S_f} \Leftrightarrow 0.3 = \frac{X_f - 0.1}{10} \Leftrightarrow X_f = 3.1 \text{ g/L}$$

Δεδομένα

$$\mu_{\max} = 0.5 \text{ h}^{-1} \text{ και } K_S = 0.1 \text{ g/L.}$$

$$\alpha = 0.2 \text{ g-P/ g-X}$$

$$Y_{P/S} = 0.6 \text{ g/g και } Y_{X/S} = 0.3 \text{ g/g.}$$

$$X_0 = 0.1 \text{ g/L και } S_0 = 10 \text{ g/L}$$

- Το ζητούμενο είναι πόσο γρήγορα συμβαίνει αυτό;;;

Λύση Άσκησης I (συνέχεια)

- (β) Εδώ θα χρησιμοποιήσουμε την εξίσωση:

$$t_h = \int_{c_{i,0}}^{c_{i,f}} \frac{dc_i}{r_i(c_i, T, pH, \dots)} \xrightarrow{c_i=X} \int_{X_0}^{X_f} \frac{dX}{r_X} = \int_{X_0}^{X_f} \frac{dX}{\mu X} = \int_{X_0}^{X_f} \frac{K_S + S}{\mu_{max} S X} dX$$

$$\mu = \frac{\mu_m S}{K_s + S}$$

- Για να μπορέσω να ολοκληρώσω πρέπει να βρω τη σχέση που συνδέει το S με το X και να την αντικαταστήσω στο ολοκλήρωμα

$$Y_{X/S} = \frac{\text{Βιομάζα που παραχθηκε (g)}}{\text{Υπόστρωμα που καταναλώθηκε (g)}} = \frac{X-X_0}{S_0-S_f} \Leftrightarrow S = S_0 - \frac{(X-X_0)}{Y_{X/S}}$$

- Ολοκληρώνω για X_f εκεί που το $P=0.2$ g/L και υπολογίζω το t_h

$$t_h = \int_{X_0}^{X_f} \frac{K_S + (S_0 - \frac{(X-X_0)}{Y_{X/S}})}{\mu_{max} (S_0 - \frac{(X-X_0)}{Y_{X/S}}) X} dX \Rightarrow$$

$$t_h = \frac{x_o + Y(S_o + K_S) \ln \frac{x_f}{x_o} - K_S Y \ln(1 + \frac{x_o - x_f}{Y S_o})}{\mu_{max} (x_o + Y S_o)}$$

Ισοζύγια Μάζας για Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

- Να προσθέσουμε κάποια συστατικά (π.χ. διεγέρτες) αφού έχει επιτευχθεί κάποια σημαντική συγκέντρωση βιομάζας
- Να διατηρήσουμε χαμηλές συγκεντρώσεις υποστρώματος προκειμένου να αποφύγουμε παρεμπόδιση υποστρώματος ή καταστολή καταβολιτών
- Παρατεταμένη λειτουργία στην στάσιμη φάση που είναι βέλτιστη για την παραγωγή ορισμένων μεταβολικών προϊόντων όπως αντιβιοτικών κ.λ.π.

Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

- Από την γενική εξίσωση Ισοζυγίου Μαζας για το υπόστρωμα

$$\frac{dc_{s,i}}{dt} = -r_{s,i}X + \frac{F}{V}c_{s,i}^f - \left(\frac{F_{out}}{V} + \frac{1}{V} \frac{dV}{dt} \right) c_{s,i}$$

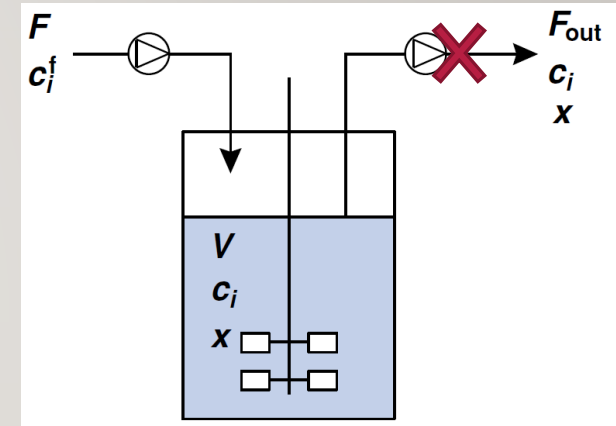
- Και για $D = F/V$, $F=dV/dt$, $F_{out} = 0$ έχουμε:

$$\frac{dc_{s,i}}{dt} = -r_{s,i}X + D \left(c_{s,i}^f - c_{s,i} \right)$$

$$\frac{dc_{p,i}}{dt} = r_{p,i}X + D \left(c_{p,i}^f - c_{p,i} \right)$$

όπου ο πρώτος όρος στη δεξιά πλευρά είναι ο ογκομετρικός ρυθμός παραγωγής του μεταβολικού προϊόντος i .

Τις περισσότερες φορές δεν υπάρχουν προϊόντα στην αποστειρωμένη τροφοδοσία του βιοαντιδραστήρα και άρα το $c_{p,i}^f$ ισούται με μηδέν.

Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

- Για δεδομένο F , οι παρακάτω σχέσεις πρέπει να επιλυθούν για να βρεθεί η συγκέντρωση του i και η μάζα του i ($= V c_i$) συναρτήσει του χρόνου.

$$\frac{dV_R}{dt} = F$$

$$\frac{dc_i}{dt} = \frac{F}{V_R} (c_{io} - c_i) + r_{fi}$$

Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

$$\frac{dc_{s,i}}{dt} = -r_{s,i}X + D(c_{s,i}^f - c_{s,i})$$

- Σε περίπτωση που έχουμε κυτταρική ανάπτυξη που μπορεί να την περιγράψουμε από την κινητική Monod τότε:
- Για το X έχουμε: $\frac{dX}{dt} = -\frac{F}{V}X + \frac{\mu_{max}[S]}{K_S+[S]}X$
- Για το S έχουμε: $\frac{dS}{dt} = \frac{F}{V}([S_0] - [S]) - \frac{1}{Y} \frac{\mu_{max}[S]}{K_S+[S]}X$
- Για την ροή τροφοδοσίας έχουμε: $\frac{dV}{dt} = F$
- Οι τρεις αυτές διαφορικές εξισώσεις πρέπει να επιλυθούν με αρχικές συνθήκες:
  - $V(0)=V_0$
  - $X(0)=X_0$
  - $[S](0)=S_0$

Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

Στρατηγική τροφοδοσίας

- Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι ποια είναι η πιο κατάλληλη στρατηγική τροφοδοσίας
- Συχνά είναι επιθυμητή η λειτουργία με σταθερό ειδικό ρυθμό ανάπτυξης.
- Όμως αυτό σημαίνει σταθερή συγκέντρωση υποστρώματος, δηλ $dS/dt = 0$

$$\frac{dS}{dt} = \frac{F}{V} ([S_0] - [S]) - \frac{1}{Y} \frac{\mu_{max} [S]}{K_S + [S]} X = 0$$

- Λύνοντας την παραπάνω εξίσωση ως προς F έχουμε:

$$F = \frac{1}{Y} \frac{\mu_{max} [S] x V_R}{(K_S + [S])(S_o - [S])} = \alpha V_R x$$

$$\alpha = \frac{\mu^*}{Y(S_o - S^*)}$$

- μ^* ο επιθυμητός ειδικός ρυθμός ανάπτυξης και
- S^* η συγκέντρωση υποστρώματος που αντιστοιχεί στον ρυθμό μ^*

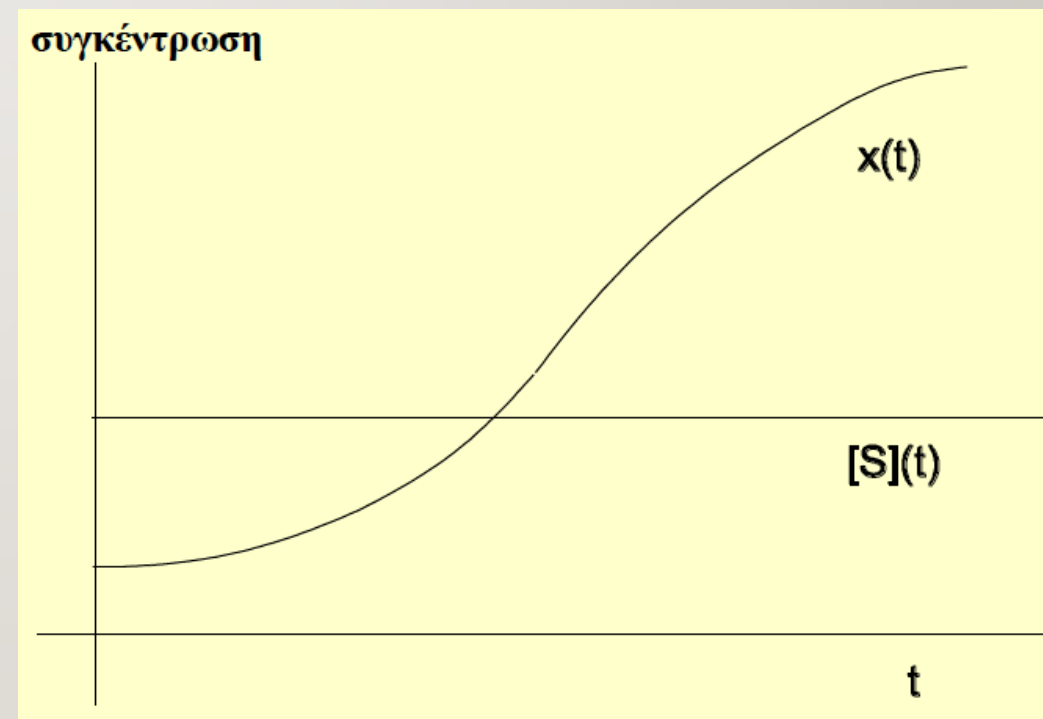
Βιοαντιδραστήρες Ημι-Διαλείποντος Έργου

- Χρησιμοποιώντας τις Διαφορικές εξισώσεις για το X και το V καθώς και την προηγούμενη σχέση για το F μπορούμε να έχουμε τις αναλυτικές σχέσεις του X, V, F με το χρόνο.

$$x = \frac{x_o e^{\mu^* t}}{1 - \frac{\alpha}{\mu^*} x_o (1 - e^{\mu^* t})}$$

$$V_R(t) = V_o \left[1 - \frac{x_o}{Y(s_o - s^*)} (1 - e^{\mu^* t}) \right]$$

$$F = \frac{\mu^* V_o x_o}{Y(s_o - s^*)} e^{\mu^* t}$$

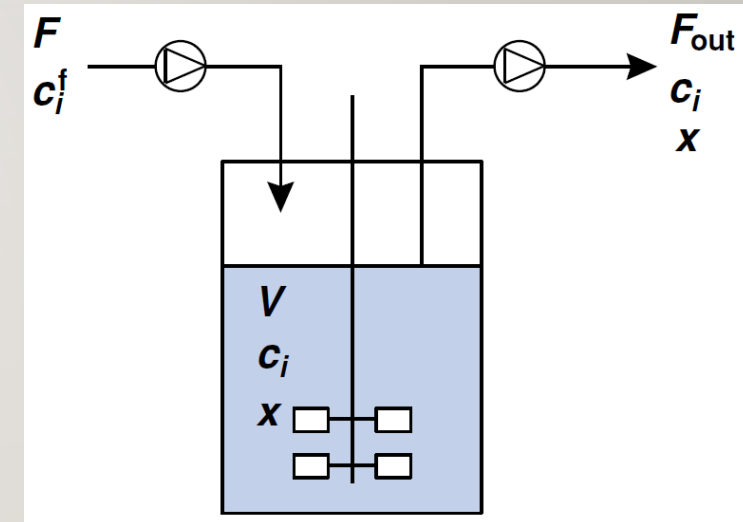

Ισοζύγια Μάζας για Βιοαντιδραστήρες Συνεχούς λειτουργίας

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας Πλήρους Ανάδευσης (CSTR – Continuous Stirred Tank Reactor)

- Σε καλλιέργεια συνεχούς λειτουργίας εισάγεται συνεχώς νέο θρεπτικό υλικό και ταυτόχρονα απομακρύνονται τα προϊόντα και τα κύτταρα.
- Αποτελεί σημαντικό εργαλείο στον προσδιορισμό
  - Της απόκρισης μικροοργανισμών στο περιβάλλον τους και
  - Της παραγωγής επιθυμητών προϊόντων στις βέλτιστες συνθήκες
- Αναφέρεται και ως χημειοστάτης και σκοπός είναι να βρίσκεται σε μόνιμη κατάσταση, δηλ το X , το S και το P είναι σταθερά με το χρόνο όπως και ο όγκος (V).

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας Πλήρους Ανάδευσης (CSTR – Continuous Stirred Tank Reactor)

$$\frac{d(V_R c_i)}{dt} = F(c_{i0} - c_i) + V_R r_{fi}$$

- Όταν η ογκομετρική παροχή F είναι σταθερή, συνήθως ο αντιδραστήρας φθάνει σε μόνιμη κατάσταση, οπότε ούτε ο όγκος αλλά ούτε η συγκέντρωση του i αλλάζει με το χρόνο. Οπότε η εξίσωση γίνεται:

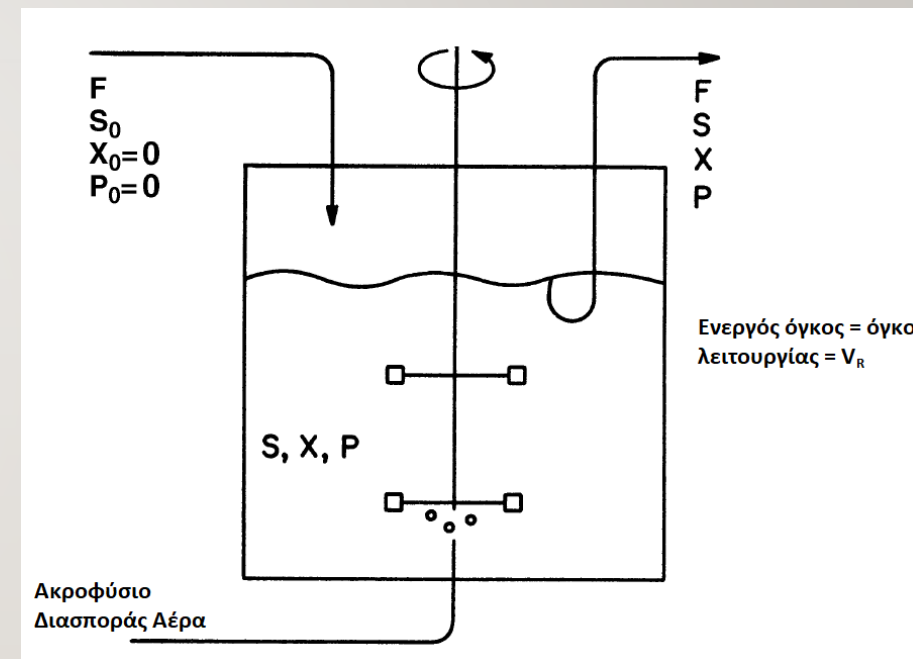
$$V_R = \frac{F(c_{i0} - c_i)}{-r_{fi}}$$

- **ΕΞΙΣΩΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ** Και δίνει τον απαιτούμενο όγκο για να επιτευχθεί παραγωγή $Z_i = F c_i$ (moles i ανά μονάδα χρόνου).

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας

Ισοζύγια Μάζας για το X

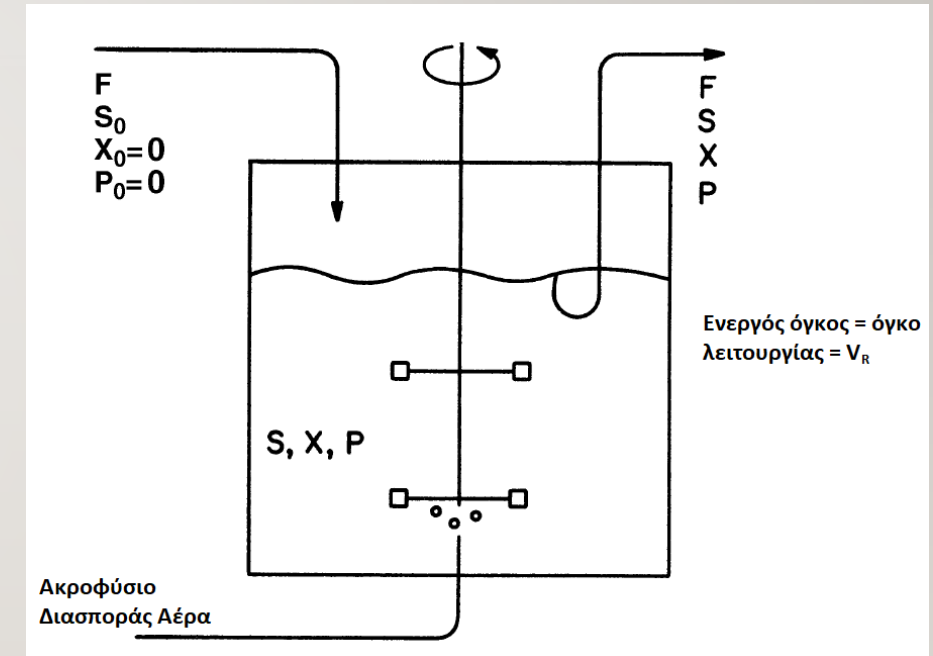
- $FX_0 - FX + V_R\mu_g X - V_R k_d X = V_R \frac{dX}{dt}$
- μ_g και k_d οι ειδικοί ρυθμοί ανάπτυξης και θανάτου αντίστοιχα (h^{-1})
- Η διαφοροποίηση του κυτταρικού θανάτου από τον ενδογενή μεταβολισμό είναι δύσκολη.
- $\frac{dX}{dt} = DX_0 + (\mu_g - k_d - D)X$
- D : ρυθμός αραίωσης (αναπλήρωσης χώρου βιοαντιδραστήρα) και είναι το αντίστροφο του χρόνου παραμονής.
- $X_0 = 0$
- $\mu_g \gg k_d$ Αμελητέος σε σχέση με το ρυθμό ανάπτυξης
- Μόνιμη κατάσταση (steady state): $\frac{dX}{dt} = 0$

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας

Ισοζύγια Μάζας για το X

- $\frac{dX}{dt} = DX_0 + (\mu_g - k_d - D)X$
- Λαμβάνοντας υπόψιν τις προηγούμενες παραδοχές έχουμε:
  - $\mu_g = D$
- Δηλ σε έναν χημειοστάτη τα κύτταρα απομακρύνονται με ρυθμό ίσο με το ρυθμό ανάπτυξής τους και
- Ο ρυθμός ανάπτυξης των κυττάρων είναι ίσος με τον ρυθμό (ταχύτητα) αραίωσης του βιοαντιδραστήρα

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας

Εξίσωση Monod

- Αν η ανάπτυξη της βιομάζας μπορεί να περιγραφεί με κινητική τύπου Monod έχουμε:

$$\mu_g = D = \frac{\mu_m S}{K_s + S}$$

- Όπου S η συγκέντρωση του περιοριστικού υποστρώματος σε μόνιμη κατάσταση (g/L)
- Εάν το D έχει τιμή μεγαλύτερη από $\mu_{\max}$ ($D > \mu_{\max}$), η καλλιέργεια δεν μπορεί να αναπαραχθεί αρκετά γρήγορα για να διατηρηθεί και ξεπλένεται. Έχουμε δηλ το φαινόμενο της έκπλυσης
- Όταν $D < \mu_{\max}$ χρησιμοποιώντας την παραπάνω εξίσωση προκύπτει το S ως συνάρτηση του D .

$$S = \frac{K_s D}{\mu_m - D}$$

Η γραφική παράσταση του $1/\mu_g$ ως προς το $1/S$ οδηγεί στον υπολογισμό των τιμών $\mu_{\max}$ και K_s

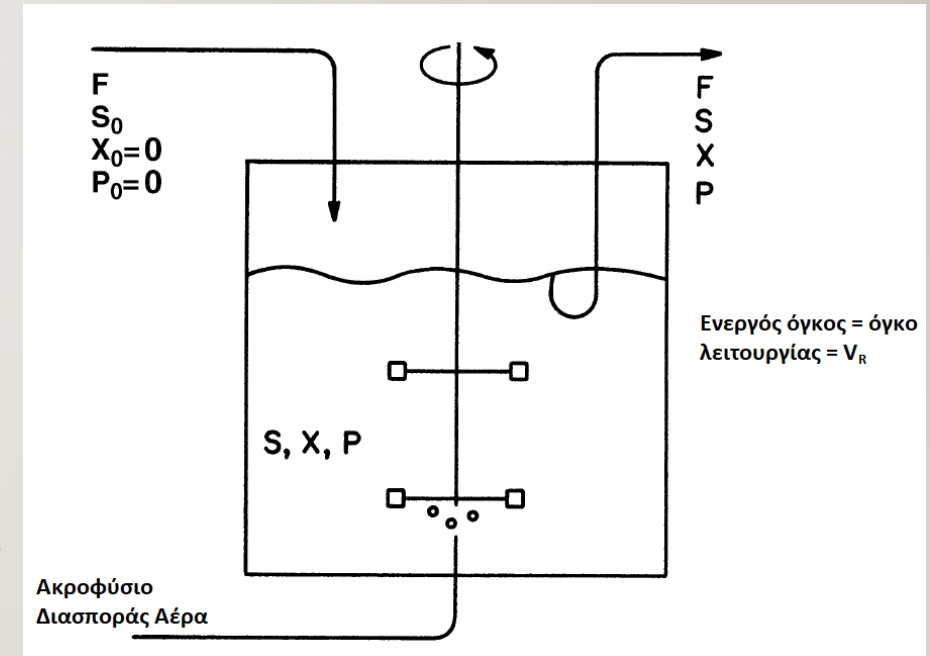

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας

Ισοζύγια Μάζας για το S

- $FS_0 - FS - V_R\mu_g X \frac{1}{Y_{X/S}} - V_R q_p X \frac{1}{Y_{P/S}} = V_R \frac{dS}{dt}$
- q_p ο ειδικός ρυθμός παραγωγής εξωκ. Προϊόντος (g-P/L h X)
- $Y_{X/S}, Y_{P/S}$ οι συντελεστές απόδοσης
- Όταν η παραγωγή εξωκ. Προϊόντος είναι αμελήτέα και το σύστημα βρίσκεται σε μόνιμες συνθήκες ($dS/dt=0$)

$$D(S_0 - S) = \frac{\mu_g X}{Y_{Y/S}}$$

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας

Ισοζύγια Μάζας για το S

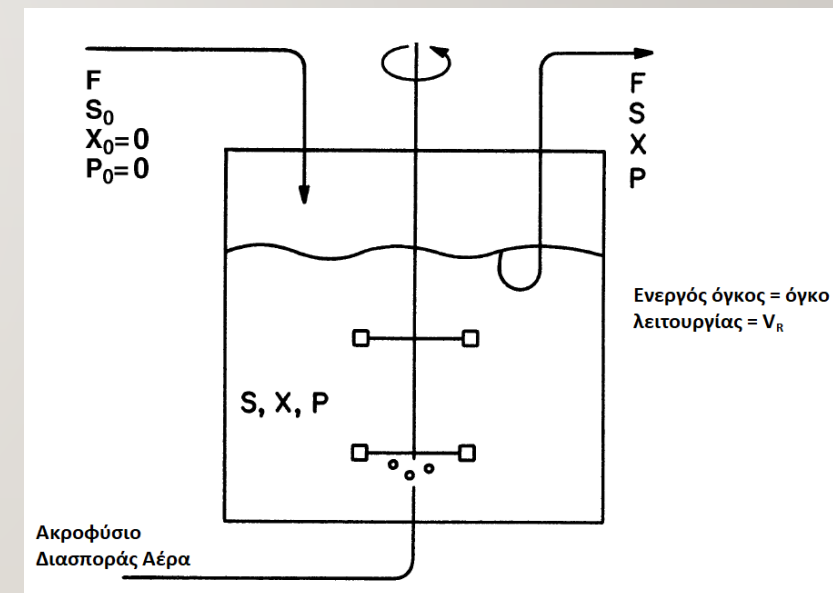
- Και εφόσον σε Μόνιμες Συνθήκες $\mu_g = D$ έχουμε:

$$X = Y_{X/S}(S_0 - S)$$

$$S = \frac{K_s D}{\mu_m - D}$$

- Χρησιμοποιώντας τις 2 αυτές σχέσεις προκύπτει:

$$X = Y_{Y/S} \left(S_0 - \frac{K_s D}{\mu_m - D} \right)$$

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας

Ισοζύγια Μάζας για το S

- Λαμβάνοντας υπόψιν την επίδραση του ενδογενούς μεταβολισμού
- $D = \mu_g - k_d = \mu_{\text{net}}$
- $\mu_g = D + k_d$

$$S = \frac{K_s D}{\mu_m - D} \xrightarrow{\mu_g = D + k_d} S = \frac{K_s (D + k_d)}{\mu_m - D - k_d}$$

$$X = Y_{X/S} [S_0 - S] \cdot \frac{D}{D + k_d}$$

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας Ισοζύγια Μάζας για το S και το X

- Όταν λαμβάνεται υπόψιν η παραγωγή εξωκ. προϊόντος και ο ενδογενής μεταβολισμός ($\mu_g = D + k_d$) τότε:

$$FS_0 - FS - V_R \mu_g X \frac{1}{Y_{X/S}} - V_R q_p X \frac{1}{Y_{P/S}} = V_R \frac{dS}{dt} \quad \xrightarrow{D=F/V} \quad D(S_0 - S) = \frac{1}{Y_{X/S}} (D + k_d) X + \frac{1}{Y_{P/S}} q_p X$$

- Λύνοντας ως προς X έχουμε:

$$X = Y_{X/S} (S_0 - S) \left(\frac{D}{D + k_d + q_p \frac{Y_{X/S}}{Y_{P/S}}} \right)$$

Βιοαντιδραστήρας Συνεχούς Λειτουργίας Βέλτιστος ρυθμός αραίωσης

- Η παραγωγικότητα προϊόντος και κυτταρικής μάζας (Pr_x) ενός χημειοστάτη υπολογίζεται από τα DP και DX, αντίστοιχα.
- Η τιμή της ταχύτητας της αραίωσης του αντιδραστήρα που μεγιστοποιεί την παραγωγικότητα προκύπτει όταν η παράγωγος του DP ή DX ως προς D τεθεί ίση με το 0.
- D_{opt} για παραγωγή βιομάζας (DX) είναι:

$$D_{opt} = \mu_m \left(1 - \sqrt{\frac{K_s}{K_s + S_0}} \right)$$

- Η D_{opt} για παραγωγή βιομάζας (DX) δεν είναι και η βέλτιστη τιμή για την παραγωγή προϊόντος

ΆΣΚΗΣΗ

- Ο ειδικός ρυθμός ανάπτυξης ακολουθεί ανάπτυξη παρεμπόδισης σε χημειοστάτη και δίνεται από την ακόλουθη εξίσωση:

$$\mu_g = \frac{\mu_m S}{K_s + S + IK_s/K_I}$$

Όπου:

$S_0 = 10 \text{ g/l}$	$K_s = 1 \text{ g/l}$	$I = 0.05 \text{ g/l}$	$Y_{X/S} = 0.1 \frac{\text{g cells}}{\text{g subs}}$
$X_0 = 0$	$K_I = 0.01 \text{ g/l}$	$\mu_m = 0.5 \text{ h}^{-1}$	$k_d = 0$

- (α) Να προσδιοριστούν τα X, S ως συνάρτηση του D όταν $I=0$
- (β) Να προσδιοριστούν τα X, S ως συνάρτηση του D με παρεμπόδιση
- (γ) Να προσδιοριστεί η παραγωγικότητα κυττάρων DX ως συνάρτηση του D

Λύση Άσκησης

$$\begin{array}{llll}
 S_0 = 10 \text{ g/l} & K_s = 1 \text{ g/l} & I = 0.05 \text{ g/l} & Y_{X/S} = 0.1 \frac{\text{g cells}}{\text{g subs}} \\
 X_0 = 0 & K_I = 0.01 \text{ g/l} & \mu_m = 0.5 \text{ h}^{-1} & k_d = 0
 \end{array}$$

- (α) Να προσδιοριστούν τα X, S ως συνάρτηση του D όταν $I=0$

$$S = \frac{K_s D}{\mu_m - D}$$

$$X = Y_{X/S} (S_0 - S)$$

- (β) Να προσδιοριστούν τα X, S ως συνάρτηση του D με παρεμπόδιση

• Έχουμε:

• Λύνω ως προς S

• Και αντικαθιστώ το S στην εξίσωση του X .

$$\mu_g = \frac{\mu_m S}{K_s \left(1 + \frac{I}{K_I}\right) + S} = D$$

- (γ) Να προσδιοριστεί η παραγωγικότητα κυττάρων DX ως συνάρτηση του D

$$Pr_x = DX = DY_{X/S} (S_0 - S)$$

Δομή Μαθήματος

Δρ. Ανέστης Βλυσίδης

Ισοζύγια μάζας
& Στοιχειομετρία

Κινητική Ενζυμικών
αντιδράσεων

Κινητική ανάπτυξης
μικροβίων & παραγωγή
Μεταβολικών προϊόντων

Εισαγωγικό
Μάθημα

Ανάντι και κατάντι
διεργασίες σε
συστήματα
βιοδιεργασιών

Σχεδιασμός &
Μηχανική
Βιοαντιδραστήρων

Κλιμάκωση βιοδιεργασιών,
μικτές καλλιέργειες,
αντιδραστήρες ετερογενούς
ανάπτυξης

Φαινόμενα μεταφοράς
μάζας και ενέργειας σε
έναν αντιδραστήρα

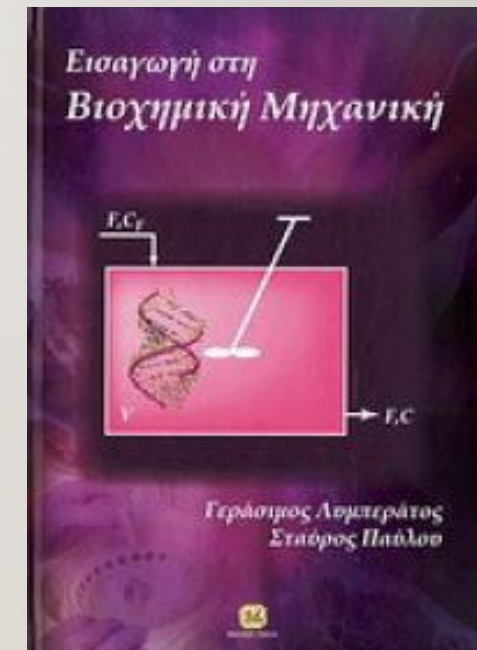
Βιβλιογραφία

Michael L. Shuler, Fikret Kargi, ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΒΙΟΔΙΕΡΓΑΣΙΩΝ Βασικές Έννοιες, 2005, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ.

Λυμπεράτος Γ., Παύλου Στ., Εισαγωγή στη ΒΙΟΧΗΜΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ, Εκδόσεις Τζιόλα, 2011

Τι μάθαμε σήμερα

- Βήματα μιας Διεργασίας Ζύμωσης
- Διαδικασία και ερωτήματα σχεδιασμού μίας ζύμωσης
- Τύποι βιοαντιδραστήρων και τρόποι λειτουργίας τους
- Ισοζύγια Μάζας για Ιδανικούς Βιοαντιδραστήρες
  - Διαλείποντος έργου
  - Ημι-διαλείποντος έργου
  - Συνεχούς λειτουργίας